MITURILE ARHAICE ȘI ACTUALIZAREA ACESTORA LA RENÉ GIRARD

THE ARCHAIC MYTHS AND THEIR UPDATE AT RENÉ GIRARD

Victoria FONARI, ORCID: 0000-0003-0058-167X
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 82.09:[801.73:398.22] e-mail: victoria_fonari@yahoo.com

Actualizarea miturilor antice este un aspect fundamental pe care l-am studiat în monografia *Hermeneutica mitului antic în poezia din Republica Moldova (1990-2010)* prin „metamorfozele pe care le suportă subiectul mitului înserat într-un text artistic” [1, p. 5]. În acest context, este foarte important să elucidăm atitudinile față de cercetătorii consacrați din domeniul cercetării mitului.

René Girard realizează o remaniere în cartea *O teorie a miturilor arhaice și moderne* [2]. Volumul se axează pe investigarea viziunilor lui Claude Lévi-Strauss și a lui Friedrich Nietzsche.

În „Introducere”, scrisă la 4 septembrie 2002, sunt analizate teoria mimetică și teoria structuralistă. Cititorul este motivat să disocieze conceptele cunoscute într-un spirit al polemicii. Cei care doresc să examineze cum sunt actualizate conceptele antropologului Lévi-Strauss vor descoperi argumente interesante despre mit văzut în lumina raționalului.

Cercetarea lui René Girard este concepută în nouă capitole. Conceptul lui Claude Lévi-Strauss este investigat în două capitole: „Violență și reprezentare în textul mitic” și „Diferențiere și reciprocitate la Lévi-Strauss și în teoria contemporan”.

Pentru a-și expune propria viziune René Girard trece în revistă viziunea antropologului: „El (Claude Lévi-Strauss) respinge, bineînțeles, realismul mimetic, dar refuză și vechea tendință de a dizolva miturile într-o nebuloasă cu pretenții artistice” [2, p. 14].

Pentru a crea un dialog între cărțile acestor doi autori. Propunem și viziunea lui C. Lévi-Strauss, pentru care mitul este un măr al discordiei, ce derivă din variate valențe de înțelegere: „Indiferent de modul în care sunt considerate miturile, ele par a se reduce toate la un joc gratuit sau la o formă rudimentară de speculație filosofică” [3, p. 247]. Confruntarea dintre teoriile sociologice și psihanaliză contribuie la formarea unei viziuni de interpretare viabile: „Mitologia va fi considerată ca un reflex al structurii sociale. Iar dacă observația contrazice ipoteza, imediat se va insinua că obiectul specific al miturilor este de a oferi un derivativ unor sentimente reale, însă refulate” [3, p. 248].

Autorul René Girard extrage etapele propuse de Claude Lévi-Strauss pentru investigarea mitului: „Pentru a-l face inteligibil, reprezentabil, manevrabil, trebuie mai întâi descompus, așa încât să fie discontinuu” [2, p. 15]. Sesizăm că este propusă o metodă aplicativă, care din cele expuse în urma fragmentării și completării cu spații vide este

posibilă consecința transformărilor sau o camuflare de actualizare proprie cercetătorului, în funcție de scopul căutărilor sale.

Distanțarea propusă („continuum-ul trebuie distanțat și diferențiat” [2, p. 15]) poate să extragă mitul din contextul său istoric și astfel să fie pliat pentru noi viziuni mitice nu doar în sfera socială, dar și cea biografică. Similar va proceda și René Girard, atunci când îl analizează pe Friedrich Nietzsche (care este vizat în următoarele capitole: „Supraomul din subterană”; „Nietzsche împotriva Răstignitului”) fiind interpretat din optica dublă: a mitului și a elementelor biografice. În acest context apare oglinda relațiilor Wagner – Nietzsche *vs* Dionis – Tezeu. Expunem un fragment pentru a elucida elementele biografice care îl vizează pe Nietzsche care transcend din realitate spre mit: „Atunci când soția sa l-a părăsit pentru Wagner, el a explicat evenimentul […]: nu se poate, spunea el, să reproșezi unei femei că, sfâșiată fiind între un om și un zeu, lege zeul” [2, p. 96].

Cercetătorul francez atenționează asupra conceptului filosofic „voința de putere” al lui Nietzsche, dar acestea sunt explicate pe fundalul viziunii lui S. Freud. Respectiv, biograficul constituie o coordonată importantă în viziunea sa cu privire la *resentiment*.

Configurarea de admirație pentru Wagner insistă în acest studiu între biografie și onomastica mitologică: „Richard Wagner joacă rolul lui Tezeu, Cosima, pe cel al Arianei, iar Nietzsche pe cel al lui Dionis. Să remarcăm totuși că la finalul acestei epoci, respectiv la finalul epocii pe care o numim etapa lui rațională, Nietzsche se semnează ba «Dionis», ba «Răstignitul»” [2, p. 95].

De la mitologia antică spre conceptul biblic profesorul francez explică perspectiva violenței (*Chestiunea antisemitismului în Evanghelii*) și trecerea spre sacralitate la Dostoievski (*Dorința mimetică în subterană*). Deși și aici se inserează îmbinarea unei biografii, nu de fiecare dată justificată a lui Dostoievski, și interpretarea textelor artistice văzute drept perspective raționale care au forță profetică, care vine dintr-o „lume a experților” [2, p. 184]. În acest caz, este analizată revoluția rusă și consecințele acesteia.

Capitolul „Ciuma în mit și literatură” apare tranșant în epoca postpandemică. Autorul sondează mai multe epidemii care au fost reflectate în literatura artistică, specificând și contextul istoric. De unde deduce: „Există o afinitate reciprocă între epidemie și dezordine socială, dar ea nu explică pe deplin confuzia care prevalează nu doar nenumărate mituri, ci într-un mare număr de epidemii în literatură, din antichitate și până în cultura contemporană” [2, p. 197-198].

În mai multe pagini găsim referințe la Oedip, fie prin explicarea ciumei sau a analizei voinței, sau a violenței. Totuși cel mai insistent este investigat în „Un echilibru periculos”. Paradoxul este o trăsătură specifică a lui R. Girard și aici nu este o excepție. Dacă anterior mitul lui Oedip era adus din piesele antice, în acest capitol se începe cu viziunea lui J.-B.Molière pentru a implica pe scena interpretărilor „*praxisul* modern al râsului” [2, p. 230].

Capitolul „Inovație și repetiție” încheie studiul și pune în vizor două cuvinte pe care cercetătorul le trece prin transformările semantice ce suferă aceste cuvinte, la care se adaugă și *competiție*, de la semnificația în limba latină, conjunctura medievală și perioa-

dele istorice care au avut diferite atitudini față de inovație și repetiție. Denumirea cărții nu se detașează în acest traseu al interpretărilor. Așa este consemnat pe scara sanctuarului timpului: „Începând cu secolul al XIX-lea, inovația a devenit zeul înaintea căruia ne închinăm și azi” [2, p. 253]. Astfel apare cultul unei inovări, dar care nu neagă repetițiile prin intertexte, relecturi, actualizări. Șocul interpretativ al lui Girard este prin efectele adverse ale acestui *zeu*: „Noul cult lasă să se înțeleagă că o nouă catastrofă se abătuse asupra lumii: «stagnarea»” [2, p. 253]. Așadar, apare plictisul, angoasa, determinată nu doar de lumea interioară a omului, dar și de latura economică care vizează societatea umană.

Acest conflict a condiţionat şi cercetarea lui René Guénon în elucidarea sintagmei „criza lumii moderne”, în cărțile căruia se întrevede preocuparea pentru mitologie și interdisciplinaritate: „Voind să reducă totul la măsura omului, luat ca scop în sine, epoca modernă a ajuns să coboare, etapă cu etapă, până la aspectele inferioare ale omului şi a sfârşit prin a nu mai căuta decât satisfacerea nevoilor inerte laturii materiale a firii sale, o căutare cu totul iluzorie, de altfel, căci creează neîncetat mai multe nevoi artificiale, decât poate satisface” [4, p. 47-48]. Complotul raţiunii, al materialismului şi al individualismului este inclus într-un social care este opus spiritualului primordial.

Finalul acestei cărți constituie un eseu cu privire la viitorul artelor. Prin întrebări retorice cititorul este pus în situația de a căuta răspunsuri. R. Girard adună în această carte articole ce au fost prezentate la diferite evenimente științifice. Fiind concepute ca discursuri, ele păstrează viul comunicării care vrea să scoată cititorul dintr-o *stagnare* intelectuală și să regândească altfel miturile arhaice, propunându-i o oglindă în miturile moderne, care se iscă nu doar din texte artistice, dar și din concepte, biografii, contexte istorice și cuvinte concrete care își amplifică rolul în a face o conexiune dintre realitate și mit. Fidel teoriei mimetice a lui Aristotel, R. Girard o valorifică după cerințele timpului: sfârșitul secolului al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea.

***Referințe*:**

1. FONARI, V. *Hermeneutica mitului antic în poezia din Republica Moldova (1990-2010).* Chișinău: Epigraf, 2021.
2. GIRARD, R. *O teorie a miturilor arhaice și moderne*. Iași: Cartea Românească Educațional, 2021.
3. LÉVI-STRAUSS, Claude. *Antropologie structurală*. Traducere din franceză de I. PECHER. București: Editura Politică, 1978.
4. GUÉNON, R. *Criza lumii moderne*. Trad. de Anca MANOLESCU. Bucureşti: Humanitas, 1993.